

महाराष्ट्र शासन

**महिला व बाल विकास विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : एबावि-२०११ / प्र. क्र. ३०० / कार्यासन - ५
नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : १३ एप्रिल, २०१२**

वाचा :- शासन निर्णय एबावि - २०११ / प्र. क्र. ३००/कार्यासन - ५, दि. २६ सप्टेंबर, २०११.

प्रस्तावना :

राज्यातील ०-६ वर्ष वयोगटातील बालकांचे कुपोषण हे राज्यापुढे आव्हान असून या समस्येवर मात करणेसाठी शासनाबरोबर समाजाच्या सर्व घटकांचा, लोकांचा सहभाग घेणे ही काळाची गरज होती. त्यानुसार संपूर्ण महाराष्ट्र राज्य कुपोषणमुक्त करण्यासाठी महिला व बाल विकास विभाग, क्र. एबावि-२०११/प्र.क्र.-३००/का-५ दि.२६/०९/२०११ च्या शासन निर्णय अन्वये राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियान राबविण्यात येत आहे.

बाल्यावस्था हा मुलांच्या वाढीच्या व विकासाच्या टप्प्यातील अत्यंत महत्वाचा कालावधी आहे. बाळ जन्माला येण्यापूर्वी तसेच जन्मानंतर सुध्दा बालकांना आवश्यक सेवा देण्याचे धोरण शासनाने स्विकारले आहे. या सेवा देत असताना लोकसहभाग अतिशय महत्वाचा आहे. यासाठी गावपातळीवरील विविध संस्थांचा सहभागही अतिशय महत्वाचा आहे. गाव पातळीवरील सर्व कुटुंबांनी एकत्रीत येऊन लोकांच्या सहभागातून प्रयत्न घेऊन एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना व आरोग्य विषयक कार्यक्रम यांची प्रभावी अंमलबजावणी होऊन महाराष्ट्र कुपोषण मुक्त करण्यास मदत होईल.

राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियानाद्वारे कुपोषणमुक्त होणाऱ्या गावांना प्रोत्साहन देणे व त्यांचा गौरव करण्यासाठी "राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार" या नावाने पुरस्कार देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र राज्यातील ० ते ६ वर्ष वयोगटातील बालकांचे कुपोषण दूर करण्यासाठी राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियानाच्या राष्ट्रीय बाल दिन (दि.१४ नोव्हेंबर, २०११) ते जागतिक आरोग्य दिन (७ एप्रिल २०१२) या कालावधीत कुपोषणमुक्त होणाऱ्या गावांना पुरस्कार देण्याचा निर्णय शासन घेत आहे. हा पुरस्कार "राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार" म्हणून देण्यात येईल.

१. पुरस्काराची उद्दिष्टे:

अ) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियानाद्वारे महाराष्ट्र राज्य कुपोषणमुक्त करणे अर्थात राज्यातील ० ते ६ वर्षे वयोगटातील सर्व बालके साधारण (Normal) श्रेणीत आणणे ; स्थानिक स्वराज्य संस्था जसे - ग्रामपंचायत, पंचायत समिती व जिल्हा परिषद यांचा सक्रिय सहभाग वाढवून कुपोषणमुक्त ग्राम संकल्पना प्रत्यक्षात उतरविणे व शाश्वत कुपोषणमुक्तीसाठी लोकसहभागास प्रोत्साहन देऊन समाजाच्या सर्व घटकांना या विषयाशी जोडून एक लोकचळवळ उभी करणे, ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी प्रोत्साहन देणे.

ब) अभियानाद्वारे कुपोषणमुक्ती साध्य करण्याच्या गावांचा, व्यक्तींचा गौरव करणे.

२. पुरस्कार : राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियानामध्ये पुढील प्रमाणे पुरस्कार देण्यात येतील.

१) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार:

अ) राज्यातील १००% कुपोषणमुक्त झालेल्या प्रत्येक गावास पुरस्कार.

ब) तालुकास्तरावर सर्वोत्कृष्ट ठरणाऱ्या प्रत्येक तालुक्यातील पहिल्या तीन गावांना पुरस्कार.

क) जिल्हा स्तरावर सर्वोत्कृष्ट ठरणाऱ्या प्रत्येक जिल्ह्यातील पहिल्या तीन गावांना पुरस्कार.

ड) विभागीय स्तरावर सर्वात्कृष्ट ठरणाऱ्या प्रत्येक विभागातील पहिल्या तीन गावांना पुरस्कार.

इ) राज्यस्तरावर सर्वातकृष्ट ठरणान्या राज्यातील पहिल्या तीन गावांना पुरस्कार.

६) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त प्राथमिक आरोग्य केंद्र क्षेत्र पुरस्कार

३) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ICDS प्रकल्प पुरस्कार

या पुरस्कारांचा सविस्तर तपशिल पुढील प्रमाणे आहे.

२.१ (अ) राजमाता जिजाऊ कृषोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार :

दि.१४ नोव्हेंबर २०११ ते दि.७ एप्रिल, २०१२ या कालावधीमध्ये राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम अभियान राबविण्यात आल्यानंतर कुपोषणमुक्त झालेल्या गावांना राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम परस्काराने गौरविण्यात येईल.

राज्यातील ३३ ग्रामीण जिल्ह्यांतील निकष पूर्ण करणाऱ्या सर्व गावांची पारितोषीकांसाठी निवड करण्यात येईल. कुपोषण मुक्त गाव पुरस्कार योजनेसाठी निवडण्यात आलेल्या ग्रामीण क्षेत्रातील (आदिवासी क्षेत्र वगळून) गावांना १०० % कुपोषणमुक्त गावासाठी रु.५०००/- बक्षीस व प्रमाणपत्र देण्यात येईल. तसेच आदिवासी क्षेत्रातील गावांना कुपोषणमुक्त गावासाठी रु.२०,०००/- बक्षीस व प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

ज्या आदिवासी गावांनी उल्लेखनिय कार्य केले आहे, परंतु १००% यश मिळविणे शक्य झालेले नाही अशा आदिवासी गावांसाठी प्रोत्साहनपर बक्षीस योजना पुढे दिलेल्या तक्त्याप्रमाणे राहिल.

अ. क्र.	उद्दिष्ट	करावयाचे साध्य	प्राप्त होणारे बक्षीस
१	जर आदिवासी गावात अभियान कालावधीत एकूण बालकांपैकी २० किंवा त्यापेक्षा कमी बालके साधारण (Normal) बालकांच्या व्यतिरिक्त असतील तर	अभियान कालावधीत सर्व २० किंवा त्यापेक्षा कमी असलेली सर्व बालके साधारण श्रेणीत आणल्यास.	रु.२०,०००/- व प्रमाणपत्र
२	जर आदिवासी गावात अभियान कालावधीत एकूण बालकांपैकी २० ते ४० बालके साधारण (Normal) बालकांच्या व्यतिरिक्त असतील तर	अभियान कालावधीत २० बालके + उर्वरित बालकांच्या ७५% बालके साधारण श्रेणीत आणल्यास.	रु.१५,०००/- व प्रमाणपत्र
३	जर आदिवासी गावात अभियान कालावधीत एकूण बालकांपैकी ४० किंवा त्यापेक्षा जास्त बालके साधारण (Normal) बालकांच्या व्यतिरिक्त असतील तर	अभियान कालावधीत ३५ बालके + उर्वरित बालकांच्या ५०% बालके साधारण श्रेणीत आणल्यास.	रु.१०,०००/- व प्रमाणपत्र

या व्यतिरिक्त आदिवासी भागातील अति तीव्र कुपोषित व मध्यम तीव्र कुपोषित (SAM-MAM) मुक्त गावांना रुपये ५०००/- पुरस्कार देण्यात येणार आहे, तर ग्रामिण भागातील SAM-MAM मुक्त गावांना प्रमाणपत्र देण्यात येणार आहे.

(ब) तालुकास्तरीय सर्वोत्कृष्ट कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार :-

i) ग्रामीण भाग :-

- तालुक्यात प्रथम क्रमांक रु. ३० हजार व प्रमाणपत्र
- तालुक्यात द्वितीय क्रमांक रु. २० हजार व प्रमाणपत्र
- तालुक्यात तृतीय क्रमांक रु. १० हजार व प्रमाणपत्र

ii) आदिवासी भाग :-

- तालुक्यात प्रथम क्रमांक रु. ५० हजार व प्रमाणपत्र
- तालुक्यात द्वितीय क्रमांक रु. ३५ हजार व प्रमाणपत्र
- तालुक्यात तृतीय क्रमांक रु. २५ हजार व प्रमाणपत्र

(क) जिल्हास्तरीय सर्वोत्कृष्ट कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार :-

- जिल्ह्यात प्रथम क्रमांक रु.१ लाख व प्रमाणपत्र
- जिल्ह्यात द्वितीय क्रमांक रु.५० हजार व प्रमाणपत्र
- जिल्ह्यात तृतीय क्रमांक रु.२५ हजार व प्रमाणपत्र

(ड) विभागस्तरीय सर्वोत्कृष्ट कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार :-

- विभागात प्रथम क्रमांक रु. ५ लाख व प्रमाणपत्र
- विभागात द्वितीय क्रमांक रु. ४ लाख व प्रमाणपत्र
- विभागात तृतीय क्रमांक रु. ३ लाख व प्रमाणपत्र

(इ) राज्यातील सर्वोत्कृष्ट कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार :-

- राज्यात प्रथम क्रमांक रु. २५ लाख व प्रमाणपत्र
- राज्यात द्वितीय क्रमांक रु. १५ लाख व प्रमाणपत्र
- राज्यात तृतीय क्रमांक रु. ७ लाख ५० हजार व प्रमाणपत्र

२.२) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त प्राथमिक आरोग्य केंद्र (PHC) क्षेत्र पुरस्कार :-

१) ग्रामीण भाग : ग्रामिण भागातील प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या कार्यक्षेत्रातील सर्व गावे १००% कुपोषणमुक्त झाल्यास त्या प्राथमिक आरोग्य केंद्राला (PHC) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त PHC पुरस्कार रुपये २५,०००/- व प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

२) आदिवासी भाग : आदिवासी भागातील प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या कार्यक्षेत्रातील सर्व गावे १००% SAM-MAM मुक्त झाल्यास त्या प्राथमिक आरोग्य केंद्राला (PHC) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त PHC पुरस्कार रुपये २५,०००/- व प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

२.३) राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ICDS प्रकल्प पुरस्कार :-

१) ग्रामीण भाग : ग्रामिण भागातील एकात्मिक बाल विकास सेवा (ICDS) प्रकल्प कार्यक्षेत्रातील सर्व गावे १००% कुपोषणमुक्त झाल्यास त्या प्रकल्पाला राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ICDS प्रकल्प पुरस्कार रुपये ३,००,०००/- व प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

२) आदिवासी भाग : आदिवासी भागातील एकात्मिक बाल विकास सेवा (ICDS) प्रकल्प कार्यक्षेत्रातील सर्व गावे १००% SAM-MAM मुक्त झाल्यास त्या प्रकल्पाला राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ICDS प्रकल्प पुरस्कार रुपये ३,००,०००/- व प्रमाणपत्र देण्यात येईल.

३. पुरस्कारासाठी गाव निवडीचे निकष:

प्रत्येक कुपोषणमुक्त गावास राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार देताना गावातील ० ते ६ वर्षे वयोगटातील कुपोषित बालकांची संख्या शून्यावर आणणे म्हणजेच ० ते ६ वर्षे वयोगटातील सर्व बालके साधारण श्रेणीत असणे हा एकमेव निकष राहणार आहे.

तथापि, पुढे तालुकास्तरीय, जिल्हास्तरीय, विभागस्तरीय व राज्यस्तरीय सर्वोत्कृष्ट ३ गावांना पुरस्कार देताना पुढीलप्रमाणे निकष असतील.

अ) तालुक्यातील सर्वोत्कृष्ट ३ गावांना पुरस्कार : तालुक्यातील सर्व कुपोषणमुक्त गावांमधून ज्या गावांनी किमान २५ बालकांमध्ये सुधारणा करून त्यांना साधारण श्रेणीत आणले अशी गावे या स्पर्धेस पात्र होतील. यापैकी सर्वात जास्त बालकांना साधारण श्रेणीत आणणाऱ्या पहिल्या तीन गावांना पुरस्कार मिळतील.

ब) जिल्ह्यातील सर्वोत्कृष्ट ३ गावांना पुरस्कार : जिल्ह्यातील प्रत्येक तालुक्यातील पहिल्या ३ गावांपैकी ज्या गावांनी किमान ५० बालकांमध्ये सुधारणा करून त्यांना साधारण श्रेणीत आणले अशी गावे या

7

सदर शासन निर्णय वेबसाईट www.maharashtra.gov.in वर उपलब्ध असून त्याचा संगणक संकेतांक २०१२०४१३१२०१५५५५५००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(वन्दना कृष्णा)

प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास

प्रतिः

- मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई.
- मा. मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. उपमुख्यमंत्र्यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (महिला व बाल विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री (सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (वैद्यकीय शिक्षण) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (ग्रामविकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (आदिवासी विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (अन्न व नागरी पुरवठा) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (सामाजिक न्याय) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (पाणी पुरवठा व स्वच्छता) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (रोजगार हमी) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. मंत्री, (सहकार) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- मा. राज्यमंत्री, (महिला व बाल विकास) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- अप्पर मुख्य सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- अप्पर मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, नवीन प्रशासकीय इमारत, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, (वित्त), वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, सामाजिक न्याय विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- प्रधान सचिव, सहकार विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- सचिव, कुटुंब कल्याण, मंत्रालय, मुंबई.
- सचिव, वैद्यकीय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- सचिव, ग्राम विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- सचिव, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- सचिव, रोजगार व स्वयंमरोजगार, मंत्रालय, मुंबई.
- महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
- सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- महासंचालक, राजमाता जिजाऊ माता- बाल आरोग्य व पोषण मिशन, नवी मुंबई.
- मिशन संचालक, राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान, आरोग्य भवन, मुंबई.

- आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- संचालक, सार्वजनिक आरोग्य संचालनालय, मुंबई.
- आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक.
- सर्व विभागीय आयुक्त.
- सर्व जिल्हाधिकारी.
- मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, सर्व.
- उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी (बाल कल्याण) जिल्हा परिषद, सर्व.
- जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद, सर्व.
- प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास यांचे स्वीय सहाय्यक.
- युनिसेफ, मुंबई. (पत्राव्दारे).
- सर्व कार्यासने, महिला व बाल विकास विभाग.
- निवड नस्ती कार्यासन - ५.

राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार

परिशिष्ट - १

अभियान मूल्यमापन समित्या

अ) राज्यस्तरीय अभियान मूल्यमापन समिती:

१. अतिरिक्त मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य	-	अध्यक्ष
२. प्रधान सचिव, महिला व बाल विकास	-	सदस्य
३. प्रधान सचिव, आदिवासी विकास विभाग	-	सदस्य
४. सचिव, ग्राम विकास	-	सदस्य
५. महासंचालक, राजमाता जिजाऊ माता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन	-	सदस्य सचिव
६. आयुक्त, महिला व बाल विकास	-	सदस्य
७. मिशन संचालक, राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य मिशन व आयुक्त कुटुंब कल्याण.	-	सदस्य
८. स्वयंसेवी संस्था प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य
९. मिडिया प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य

ब) विभागस्तरीय अभियान मूल्यमापन समिती:

१. विभागीय आयुक्त	-	अध्यक्ष
२. अतिरिक्त आयुक्त, आदिवासी विकास	-	सदस्य
३. विभागीय उप संचालक, सार्वजनिक आरोग्य	-	सदस्य
४. उप आयुक्त, एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना	-	सदस्य
५. उप आयुक्त (विकास)	-	सदस्य सचिव
६. स्वयंसेवी संस्था प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य
७. मिडिया प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य

क) जिल्हास्तरीय अभियान मूल्यमापन समिती:

१. मुख्य कार्यकारी अधिकारी	-	अध्यक्ष
२. उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी (बा.वि.)	-	सदस्य सचिव
३. जिल्हा आरोग्य अधिकारी	-	सदस्य
४. स्वयंसेवी संस्था प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य
५. मिडिया प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य

ड) तालुकास्तरीय अभियान मूल्यमापन समिती:-

१. गट विकास अधिकारी	-	अध्यक्ष
२. बाल विकास प्रकल्प अधिकारी	-	सदस्य सचिव
३. तालुका आरोग्य अधिकारी	-	सदस्य
४. स्वयंसेवी संस्था प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य
५. मिडिया प्रतिनिधी (एक)	-	सदस्य

परिशिष्ट- २
पुरस्कार निधी

अ)	राजमाता जिजाऊ कुपोषणमुक्त ग्राम पुरस्कार			
१)	a) कुपोषणमुक्त (MUW, SUW, MAM, SAM मुक्त) गावे			
	अ. 1) आदिवासी क्षेत्र		रुपये एकक	एकूण रक्कम (रुपये लाखात)
	क्र.			
	१	१००% यशाची अपेक्षा असलेली गावे (१०%)	७०० गावे	२०,०००
	२	७५% यशाची गावे (१०%)	७०० गावे	१५,०००
	३	५०% यशाची गावे (१०%)	७०० गावे	१०,०००
			एकूण	३५,०००
	ii) ग्रामीण क्षेत्र (आदिवासी क्षेत्र वगळून)			
		पहिल्या वर्षात १०० टक्के यशाची अपेक्षा असलेली गावे (१०%)	३८०० गावे	५,०००
			एकूण	१९०,०००
	b) MAM - SAM मुक्त गावे. (आदिवासी क्षेत्र)			
		१००% यशाची गावे (१०%)	७०० गावे	५,०००
			एकूण	३५,०००
२)	तालुक्यातील सर्वोत्कृष्ट गावासाठी पुरस्कार (आदिवासी क्षेत्र)			
	प्रथम क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.५०,०००/-		६५ गावे	५०,०००
	द्वितीय क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.३५,०००/-		६५ गावे	३५,०००
	तृतीय क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.२५,०००/-		६५ गावे	२५,०००
			एकूण	७१,५००
	तालुक्यातील सर्वोत्कृष्ट गावासाठी पुरस्कार (ग्रामीण क्षेत्र)			
	प्रथम क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.३०,०००/-		२८६ गावे	३०,०००
	द्वितीय क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.२०,०००/-		२८६ गावे	२०,०००
	तृतीय क्रमांक - प्रत्येक तालुक्यातील एका सर्वोत्कृष्ट गावासाठी रु.१०,०००/-		२८६ गावे	१०,०००
			एकूण	१७१,६००

टिप : राज्यात एकूण ४५००० गावे आहेत त्यापैकी ७००० गावे आदिवासी क्षेत्रात आहेत. तर ३८००० गावे विंगर आदिवासी क्षेत्रात आहेत.

